

методической литературы, которая была допущена Министерством образования СССР для изучения учащимися педучилищ и студентами педвузов, а также для повышения квалификации педагогов средних учебных заведений.

Ключевые слова: учебно-методическая литература, специалисты с трудовой подготовки, образовательная составляющая, содержание образования, Советская Украина.

Kuzmenko U.V.

ELUCIDATION OF PROBLEM OF FORMING OF EDUCATIONAL COMPONENT
OF SPECIALISTS OF LABOR TRAINING IN TEACHING AND METHODOLOGICAL LITERATURE
OF THE 80-S YEARS OF XX-TH CENTURY

The article is analyzed teaching and methodical literature of the 80-s years of the XX-th century in the context of training of pedagogical personnel. It is stressed actuality of appeal to elucidation of labor training, because of understanding and systematization of historical and pedagogical process is necessary condition of development of contemporary pedagogical science and practice. Learning of positive experience of the past was especially important in the times of reformed changes of national system of education of Ukraine. It is marked that in the period of Soviet epoch the State paid much attention to labor training of schoolchildren not only at the lessons of manual work, civic-useful out of class activities but in the system of out of labor training and upbringing of pupils had to pass serious professional training as well as during teaching at higher educational establishment and in the postgraduate period.

It is carried out complex analysis of teaching workbooks and textbooks that were used by pedagogical institutes and pedagogical colleges during training of future teachers of labor, by postgraduate institutes of perfection at courses of improvement of qualification of pedagogical personnel. It is marked that general pedagogical, psychological, physiological, hygienic and professional training in Soviet Ukraine was carried out through learning only special teaching and methodical literature which had passed review and it had been permitted by Ministry of education of the USSR for learning by pupils for pedagogical colleges and by students of pedagogical higher educational establishments, and also for perfection of qualification of pedagogues of secondary teaching establishments.

Keywords: teaching and methodical literature, specialists of labor training, educational component, content of education, Soviet Ukraine.

УДК 373.3:172.15(09)

Мусієнко В. С.*

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ В ДІТЕЙ
У ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (1930-1991 РР.)

У статті на основі аналізу архівних документів, нормативно-правових актів, наукових і навчально-методичних видань представлено обґрунтування періодизації розвитку проблеми формування почуття патріотизму в дітей у дошкільних навчальних закладах України (1930-1991 рр.), що складається з трьох періодів. Підкреслено, що провідною ідеєю першого періоду (1930 рр.) був подальший розвиток дошкільної освіти. Особливо наголошувалося на зв'язку з виробництвом, політехнізацією дошкільних закладів. Протягом другого періоду (1941-1957 рр.) виховання любові до Батьківщини в дошкільників відбувалося в умовах напруженої воєнно-політичної ситуації у країні та відбудови в повоєнні роки. Під час третього періоду (1958-1991 рр.) зміст навчально-виховної роботи формувався під впливом ідеологічних нашарувань, які розглядалися як патріотичне виховання.

Ключові слова: патріотизм, формування почуття патріотизму, діти дошкільного віку, повоєнний період, моральне виховання.

© Мусієнко В. С.

Для підвищення якості дошкільної освіти, забезпечення її сталого інноваційного розвитку педагогічні працівники дошкільних навчальних закладів спрямовують свою діяльність на формування розвиненої, духовно багатой та патріотично налаштованої особистості. Пріоритетним напрямком освітньої роботи на сучасному етапі є патріотичне виховання дитини дошкільного віку.

Зауважимо, що питання формування почуття патріотизму постійно відбивалося в дослідженнях науковців. До нього в різні часи зверталися корифеї вітчизняної педагогіки А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Проблеми ознайомлення дошкільників з окремими аспектами суспільного життя висвітлені у працях А. Богуш, Л. Артемової, Л. Беляєвої, С. Козлової, І. Красовської, К. Назаренко, Т. Поніманської та ін. Проте ретроспективний аналіз літератури засвідчив, що малодослідженим залишилося питання формування почуття патріотизму в дітей у дошкільних навчальних закладах України, зокрема у 1930-1991 рр.

Мета нашої публікації – обґрунтувати періоди розвитку проблеми формування почуття патріотизму в дітей у дошкільних навчальних закладах України періоду 1930-1991 рр.

Вивчення й аналіз літературних джерел засвідчують, що формування в дитини почуття патріотизму поєднує в собі завдання пізнавального й виховного змісту. Для формування в дітей почуттів необхідно збагачувати їхній світогляд певними знаннями, формувати правильні уявлення про суспільні явища й події. Поряд зі збагаченням дітей певними знаннями та уявленнями потрібно впливати на їхні почуття, виховувати в них емоційно-позитивне ставлення до суспільних явищ, фактів, подій, до країни, її трудящих [6].

Таким чином, почуття патріотизму дітей дошкільного віку – це емоційне ставлення дитини до сім'ї, родини, рідного краю, Батьківщини, народу, що виникає внаслідок отримання нею певних знань і формування переконань про суспільні явища й події та активного залучення до різних видів діяльності – ігрової, пізнавальної, мовленнєвої, предметно-практичної, образотворчої, музичної, рухової, театралізованої.

Досить широкі хронологічні рамки нашого дослідження (1930-1991 рр.) зумовлені як складним характером самої проблеми, так і суперечливістю її розвитку. Проте, спираючись на сучасні погляди на історію України й різноманітні підходи до періодизації розвитку історико-педагогічного процесу України ХХ століття, архівні документи цього періоду, їх можна поділити на три періоди: 1) 30-ті роки ХХ століття – формування почуття патріотизму в дошкільників в умовах політехнізації; 2) 1941-1957 рр. – виховання любові до Батьківщини в дошкільників в умовах напруженої воєнно-політичної ситуації в країні та розвиток змісту дошкільної освіти в повоєнні роки; 3) 1958-1991 рр. – формування почуття патріотизму в дошкільників за часів перебудови народної освіти. Ця зовнішня періодизація дозволяє більш чітко визначити ключові підходи, що домінували на певних етапах розвитку поглядів на проблему формування почуття патріотизму в дошкільників.

При цьому ми розуміємо, що така хронологізація дещо умовна, бо на кожному з етапів простежувалася неперервність патріотичного виховання дітей у дошкільних закладах України, а поява кожного з етапів була підготовлена певними подіями попередніх років. Таким чином нами виокремлюється три відповідних періоди.

Перший період ми пов'язуємо з організацією «дошкільного походу». Як відомо, 1930-1934 роки є роками виконання першого п'ятирічного плану соціалістичного розвитку народного господарства СРСР, роками культурної революції, разом із цим ставиться питання про подальше піднесення якості роботи шкіл і дитячих садків. З метою максимального охоплення дошкільними установами дітей трудящих, поліпшення побуту й виховання дитини-дошкільника в родині, поліпшення роботи наявних дошкільних установ НКО вирішив провести Всеукраїнський «дошкільний похід».

«Дошкільний похід» набув масового характеру. Він привернув до дошкільної справи увагу громадськості, сприяв розширенню мережі дошкільних закладів. Якщо на початку 1930 р. у цих закладах виховувалися 120 тис. дітей, то 1931 року їх було вже 210 тис. У той період відкривались дитячі садки, вечірні й денні кімнати для дошкільників, дитмайданчики, дошкільні групи при школах і клубах [1].

1930 року особливу увагу приділяли політехнізації. На VII Всеукраїнській нараді в справах комуністичного дитячого руху були визначені завдання та основні засади комуністичного виховання дітей: «прищепити дітям основи марксистсько-ленінського світорозуміння; виховати з дітей інтернаціоналістів-бійців за всесвітню революцію; виховати вміння активно боротися за побудову комуністичного суспільства; виховати в дітей більшовицьку непримиренність у класовій боротьбі; розвинути у дітей основні політехнічні трудові навички, виховати соціалістичне ставлення до праці і вміння працювати колективно, тим самим сприяючи справі підготовки кадрів для соціалістичного будівництва» [12, с. 69-70].

30-ті роки проходили під провідною ідеєю пошуків оригінальної складової радянської педагогіки, зорієнтованої на виховання громадян комуністичного суспільства.

Зауважимо, що новій системі роботи з дітьми-дошкільниками сприяло відкриття при Київській філії Науково-дослідного інституту педагогіки, де 1930 року було відкрито дошкільну секцію. У цей період видаються методично-організаційні матеріали в галузі дошкільного виховання: серія популярних брошур для батьків у справі виховання дошкільників в родині – «Антирелігійне виховання нашої малечі», «Про іграшку для малої дитини», «Які книжки треба купувати малим дітям», «Як привчити дитину до праці», «Навіщо потрібні дошкільні установи», «Дошкільний похід», «Готування дошкільних робітників» тощо [16].

1932 року Народним комісаріатом освіти України було доручено науковцям УНДІП розробити проект «Програми для дошкільних закладів», яку було розроблено в цьому ж році й видано в Харкові [8]. В основу організації роботи дошкільних установ було покладено політехнічну систему організації педагогічного процесу. Для неї характерні перевантаження суспільно-політичними знаннями, перенесення зі школи предметно-урочної системи, вербальні методи навчання, нехтування грою та іграшкою, перебільшення ролі середовища порівняно з роллю педагога у вихованні дітей.

Зауважимо, що вперше в аналізованій програмі було введено розділи «Політехнічне виховання» і «Ідейно-політичне виховання». Для його здійснення в методичних зауваженнях кожного розділу пропонувалися такі теми, як «Участь дітей у святкуванні Жовтневої революції», «Ленінські дні», «1 Травня», «день Червоної Армії» [8].

Політехнічне виховання передбачало збагатити знання дітей основ наук; ознайомити в теорії й на практиці з усіма провідними галузями виробництва; здійснювати органічний зв'язок між навчальною і виробничою працею дітей [8].

Розділ «Ідейно-політичне виховання дітей дошкільного віку» складався із двох підрозділів: «Ознайомлення з колективним життям і працею дитячого садка» та «Громадсько-політичне і виробниче життя країни».

Дітям давали знання про колективне життя та працю в дитсадку. Форми організації праці – група, бригада, групові збори, загальні дитячі збори. З'ясовується сутність соцзмагання серед бригад, значення поняття «п'ятирічка», як будувати колгоспи, заводи, скільки для них потрібно машин.

У програмі чітко було виокремлено й завдання політичного виховання, як-от: дитяча установа має сприяти «розумінню дитиною основних понять класової свідомості, відданості комуністичній партії і радянській владі, її проводирям» [8].

Відповідно до другого підрозділу «Громадсько-політичне і виробниче життя країни» молодших дошкільників знайомили з працею робітників на фабриках і заводах, при цьому підкреслювалося, що вони працюють колективно, селяни-колгоспники

на селі працюють спільно. У цьому розділі рекомендовано звернути увагу на те, як знайомляться діти з соціалістичним, революційним життям, героїчною працею робітників, колгоспників, комуністів, комсомольців, з життям піонерів.

1930 року на XVI з'їзді Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків) розглядалося питання про запровадження загального обов'язкового навчання. На здійснення постанов XVI з'їзду партії ЦК ВКП(б) і ЦККП(б)У в 1931-32 роках видають історичні постанови «Про початкову і середню школу» та «Про програми, навчальні плани і режим у початкових і середніх школах». Принципові положення, що містилися в цих рішеннях, стосувалися безпосередньо й роботи дитячих садків.

Як свідчать архівні документи, постанови ЦК ВКП(б) про початкову та середню школу, а також Постанова про роботу піонерської організації поставили нові завдання перед дошкільною галуззю роботи: забезпечити витримане комуністичне виховання дошкільника, знайшовши для цього засоби, що цілком відповідають особливостям дітей дошкільного віку, звернути увагу на зміст й оформлення дитячої книжки та іграшки [16].

У зв'язку з такими подіями започатковується подальша боротьба й остаточне усунення буржуазних помилок у теорії дошкільної педагогіки, конкретизується зміст і методи роботи. Так, пізніше у статті «Перші кроки становлення і розвиток дошкільного виховання в УРСР», опублікованій у журналі «Дошкільне виховання» за 1957 рік, Є. Сухенко й О. Дзевєрін назвали десятиріччя 1931-1941 рр. періодом, що характеризувався «подальшою боротьбою з ліквідацією буржуазних помилок у теорії дошкільної педагогіки, конкретизацією змісту і методів роботи, зміцненням марксистсько-ленінської теоретичної думки» [9, с. 17].

Важливу роль у цьому «подоланні» відіграла поява таких програмних документів, як «Керівництво для вихователя дитячого садка» (1938 р.), а в Україні – «Програмно-методичні вказівки для вихователя дитячого садка» (1939 р.). У них центральною фігурою педагогічного процесу визнавався вихователь, а в центрі уваги ставилося виховання дитини [2].

Однак лише ознайомлення з суспільним життям не вирішувало завдань патріотичного виховання. Це засвідчив досвід роботи дошкільних закладів у 30-ті роки ХХ століття.

Другий період пов'язуємо з початком другої світової війни, що зупинило подальший розвиток системи дошкільної освіти. У цей складний для країн період уряд виявив піклування про дітей, які залишались у прифронтовій зоні та евакуйованих у тил. Навколишнє життя було сповнене прикладами героїзму радянських людей на фронтах і в тилу та надавало невичерпний матеріал для виховання в дітей любові до Батьківщини, народу, Радянської Армії, для виховання «радянського патріотизму».

Акцентуємо, що вже 1945 року в Москві було перевидано програму «Руководство для вихователів дитячого садка» (Программно-методические указания). У новому варіанті «Керівництва для вихователя дитячого садка» був задекларований розділ «Ознайомлення з дошкільцем», у якому було прописано обсяг знань і уявлень про суспільно-політичне життя людей Радянського Союзу, які мають засвоїти діти впродовж перебування в дитячому садку [2].

Відповідно до Постанови Ради Народних Комісарів Української РСР і Центрального Комітету КП(б)У «Про скликання республіканської наради активу працівників дошкільних установ УРСР» 1945 року відбулася нарада працівників дошкільної галузі. У рамках заходу були висвітлені питання ознайомлення дітей з навколишнім життям (Т. Паперна) і морального виховання дітей дошкільного віку (Я. Резник). Отже, робота з дошкільниками не припинялась. Великого значення в післявоєнний період надавалося патріотичному вихованню дітей [13].

Рішення Центрального Комітету Комуністичної партії з ідеологічних питань, прийняті 1946 року, вимагали від працівників дитячих садків особливої уваги до питань комуністичного виховання, ідейно спрямовували роботу дошкільних працівників [16].

Особлива увага приділялася моральному вихованню, вихованню рис характеру, властивих радянській людині, – таких, як чесність, правдивість, організованість, дисциплінованість, сміливість, відважність, любов до Батьківщини, до праці [14].

Уже 1948 року було поставлене питання про навчання дітей-дошкільників на спеціальних заняттях. Ця проблема серйозно обговорювалася в педагогічній періодиці і на науково-практичних конференціях дошкільних працівників (в УРСР вперше вони пройшли в Києві, Харкові та Сталіно) [15].

Зміст патріотичного виховання відповідав соціально-етичним вимогам, які вписувалися в систему комуністичної моралі й були чітко зафіксовані в моральному кодексі будівника комунізму. Психолого-педагогічний аспект змісту патріотичного виховання включав «формування відповідних комуністичній моралі потреб, мотивів й установок поведінки, відпрацювання моральних почуттів, навичок і звичок, а також стійкої волі» [10, с. 321].

Уся педагогічна робота в дитячих садках здійснювалася згідно з партійними постановами і програмами виховання й навчання дітей дошкільного віку [7]. У процесі навчально-виховної роботи вихователь мав послідовно виконувати ті завдання, які визначала програма у сфері фізичного, розумового, морального й естетичного розвитку дитини-дошкільника. Особлива увага в дитячому садку приділялася патріотичному вихованню, тому що «в дошкільному віці інтенсивно розвиваються моральні почуття дітей, стають доступними найбільш прості й близькі дитині норми й правила поведінки, утворюються моральні звички, починають формуватися певні взаємовідносини з оточуючими дорослими й однолітками» [7, с. 6]. Для виховання почуттів дитини та її моральних уявлень рекомендувалося використовувати мистецтво (художню літературу, музику, твори образотворчого мистецтва).

Третій етап, на нашу думку, починається 1958 року з прийняття Закону «Про зміцнення школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти СРСР», за яким було введено в країні загальну обов'язкову восьмирічну освіту. Проголошений М. Хрущовим у квітні 1958 року на XIII з'їзді ВЛКСМ курс на перебудову народної освіти мав вирішити одне головне завдання: «подолати відірваність від життя шкіл та ВНЗ». В основу освітньої реформи було покладено принцип поєднання загальноосвітнього й політехнічного навчання. Убачаючи в цьому серйозні недоліки, В. Сухомлинський у своєму листі до М. Хрущова вказував на недооцінку гуманітарного аспекту освіти, на реальність загрози зниження загального рівня середньої освіти. Розпочалося реформування системи освіти.

На наш погляд, В. Сухомлинський займав особливе місце серед педагогів, які у 60-х рр. присвятили свої дослідження патріотичному вихованню дітей. У своїх працях він наголошував, що почуття патріотизму треба формувати засобами музики, слова, праці, природи, народознавства тощо [11].

У цьому контексті з широкого загалу досліджень, присвячених патріотичному вихованню дітей дошкільного віку, можна виділити працю К. Назаренко «Патріотичне й інтернаціональне виховання дітей дошкільного віку» (1979 р.) [5], яка наочно демонструвала широко застосовану практику патріотичного виховання в дитячих садках. У ній стверджувалося, що радянська педагогіка розглядає моральне виховання як активний, цілеспрямований процес: «Радянські діти-дошкільники близькі до сучасного життя, і їх треба наближати в міру вікових можливостей до ідеалів комуністичного суспільства, формуючи в них початки почуттів гуманізму, колективізму, радянського патріотизму і соціалістичного інтернаціоналізму» [5, с. 8]. Саме під таким кутом зору авторка розглянула способи виховання любові до Батьківщини, працелюбства, поваги до батьків і формування колективізму та дружби між дітьми різних національностей.

Незважаючи на ідеологічну ангажованість, ця праця виявила і позитивні напрацювання в питаннях дошкільного виховання. Дошкільний вік визнавався відповідальним етапом формування особистості, адже «У цей період у дитини

закладаються основи майбутньої свідомості, характеру, поведінки, формуються паростки тих основних якостей, які притаманні радянській людині» [5, с. 10]. Авторка акцентувала ті психологічні особливості, завдяки яким можна вирішувати завдання щодо формування почуття патріотизму в дошкільному віці:

- 1) високої сприйнятливості, зумовленої пластичністю нервової системи;
- 2) чутливості до різних емоційних впливів;
- 3) нахилу до наслідування [3].

Пропонувалися традиційні педагогічні дії, під впливом яких діти мали засвоювати зміст моральних норм: читання художньої літератури і народних казок; етичні бесіди; моральний контекст ігор і спілкування в повсякденному житті [4; 5].

Таким чином, особливістю формування почуття патріотизму в дошкільників в 30-х рр. ХХ ст. було ознайомлення дітей із суспільним життям і організація трудової діяльності, що не вирішувало завдань патріотичного виховання. Незважаючи на труднощі повоєнного періоду, система народної освіти в Україні відбудовувалась і розвивалась. Особлива увага приділялася моральному вихованню, вихованню рис характеру, властивих «радянській людині», – таких, як чесність, правдивість, організованість, дисциплінованість, сміливість, відважність, любов до Батьківщини, до праці. У 60-80-ті рр. зміст навчально-виховної роботи в дошкільних навчальних закладах формувалась під впливом ідеологічних напашарувань.

Як свідчать архівні матеріали, завдяки дослідженням учених і доробку практиків внесено зміни до змісту програм освітньо-виховної роботи в дошкільних закладах; удосконалювались методи і прийоми здійснення програмних вимог щодо формування почуття патріотизму в дітей дошкільного віку. Педагогічні ідеї зазначеного періоду щодо виховання в дітей любові до Батьківщини актуальні й досі.

Проведений аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми і засвідчує необхідність подальшої розробки питання формування почуття патріотизму в дошкільників у період незалежності.

Література:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л. В. Артемова. – К. : Либідь, 2006 р. – 424 с.
 2. Вергазова Л. Г. Словесна творчість дошкільників як засіб морального виховання у вітчизняній теорії і практиці (кінець ХІХ – ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Лариса Георгіївна Вергазова. – Горлівка, 2010. – 260 с.
 3. Котырло В. К. Об особенностях формирования эмоционально-волевой сферы дошкольника / В. К. Котырло // Дошкольное воспитание. – 1968. – № 2. – С. 41-44.
 4. Моральне виховання дітей дошкільного віку : методичний посібник. – К. : Радянська школа, 1976. – 164 с.
 5. Назаренко К. В. Патріотичне й інтернаціональне виховання дітей дошкільного віку / К. В. Назаренко. – К. : Радянська школа, 1979. – 167 с.
 6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.
 7. Програма виховання в детском саду. – М. : Просвещение, 1982. – 160 с.
 8. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ-ХХ століття): монографія / Т. М. Степанова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 424 с.
 9. Сухенко Є. Перші кроки становлення і розвиток дошкільного виховання в УРСР / Є. Сухенко, О. Дзевєрін // Дошкільне виховання. – 1957. – № 9. – С. 10-17.
 10. Харламов І. Ф. Педагогіка : курс лекцій [для ун-тов и пед. ин-тов] / І. Ф. Харламов. – Мн. : Изд-во БГУ, 1979. – 464 с.
 11. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
- Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ
Ф. 166. Міністерство освіти України, 1917-2000 рр.
оп. 9

12. Спр.1270. Програми роботи в дошкільних установах і пояснюючі записки до них, 185 арк. оп. 15.
13. Спр. 54. Постанови Ради Народних Комісарів УРСР з питань народної освіти в УРСР, 234 арк.
14. Спр.361. Матеріали підготовки і проведення обласної конференції працівників дошкільних закладів в 1947 році, 179 арк.
15. Спр. 362. Матеріали з обміну досвідом роботи дошкільних працівників, 432 арк.
16. Спр. 2188. Довідки про історію дошкільного виховання в Українській РСР за 40 років радянської влади, 1957 рік (матеріал для доповіді на тему: Історія дошкільного виховання в Українській РСР за 40 років радянської влади (1917-1957), 100 арк.
17. Цюпак І. М. Динаміка системи виховного процесу в дошкільних закладах Херсонщини (XX століття): навчально-методичний посібник з дисциплін «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогіка дошкільна» для самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів, навчальних закладів системи післядипломної освіти / І. М. Цюпак. – Херсон, 2013. – 114 с.

Мусяенко В. С.

ПЕРИОДИЗАЦІЯ РАЗВИТИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЧУВСТВА ПАТРИОТИЗМА У ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ (1930-1991 ГГ.)

В статье на основе анализа архивных документов, нормативно-правовых актов, научных и учебно-методических изданий представлено обоснование периодизации развития проблемы формирования чувства патриотизма у детей в дошкольных учебных заведениях Украины (1930-1991 гг.), которая состоит из трех периодов. Подчеркнуто, что ведущей идеей первого периода (1930 гг.) было дальнейшее развитие дошкольного образования. Особенно подчеркивалась связь с производством, политехнизацией дошкольных учреждений. В течение второго периода (1941-1957 гг.) воспитание любви к Родине у дошкольников происходило в условиях напряженной военно-политической обстановки в стране и восстановления в послевоенные годы. Во время третьего периода (1958-1991 гг.) содержание учебно-воспитательной работы в детских садах формировалось под влиянием идеологических наслоений, которые рассматривались как патриотическое воспитание.

Ключевые слова: патриотизм, формирование чувства патриотизма, дети дошкольного возраста, послевоенный период, нравственное воспитание.

Musienko V.S.

DIVISION INTO PERIODS OF PROBLEM OF FORMING OF FEELING OF PATRIOTISM AMONG CHILDREN AT PRE-SCHOOL TEACHING ESTABLISHMENTS OF UKRAINE (1930 – 1991 YEARS)

The article researched one of the most actual problems of nowadays – the question of patriotic upbringing of pre-schoolchildren. On the base of analysis of archival documents, normative, legal acts, scientific, teaching and methodical publications it is worked out division into periods of problem of forming of feeling of patriotism among children at pre-school teaching establishments of Ukraine (1930 – 1991 years), which consisted of three periods. It is underlined that the main idea of the first period (the 30-s years) was further development of pre-school education, particularly patriotic and international upbringing of children. Especially it was stressed its connection with manufacturing, polytechnic processes in pre-school establishments. During the second period (1941 – 1957 years) the process of upbringing of love to Motherland among pre-schoolchildren was in the conditions of difficult military and political situation in the country and restoration in the post-war period. In this difficult for the country period life was full of examples of heroism of people on the fronts and in the rear and this gave unlimited material for upbringing among children love to Motherland, its people, army for upbringing of patriotism. It is stressed that during mentioned period it was worked out theoretical and methodical questions of pre-school pedagogy, professional preparation of educators became improved. During the third period (1958 – 1991 years) the content of teaching and upbringing work was formed under the influence of searches that were examined as patriotic upbringing. It is correlated that thanks to researches of scientists and achievements of practical workers there were changes to the programs of

educational and upbringing work in pre-school establishments; methods and techniques were improved for fulfillment of program demands concerning forming of feeling of patriotism among children of pre-school age.

Keywords: patriotism, forming of feeling of patriotism, children of pre-school, post-war period, moral upbringing.

Рецензент: Кузьменко В.В.

УДК 377.3.09

Падун Н. О.*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ТА НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФТЕХОСВІТИ УКРАЇНИ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті розглядаються особливості організації виробничого навчання та навчально-виробничої практики учнів у закладах професійно-технічної освіти України.

На основі архівних матеріалів і літературних джерел проаналізовано форми, методи та зміст практичного навчання. Досліджено особливості навчально-програмової документації. Наводяться приклади організації процесу навчання (теоретичного і практичного) у школах фабрично-заводського учнівства. Підкреслюється, що вивчення історичного минулого сприятиме розбудові системи освіти в країні.

Ключові слова: виробниче навчання, навчально-виробнича практика, форми і методи, професійно-технічна освіта.

Вивчаючи становлення й розвиток професійно-технічної освіти в Україні, можна стверджувати, що проблеми, які постали перед нею сьогодні, існували й раніше. Досвід їх розв'язання, набутий навчально-виховними закладами професійно-технічної освіти наприкінці ХІХ ст. та у 20-30 рр. ХХ ст., становить певний науковий та практичний інтерес у сучасних умовах.

Зазначений період характеризується цікавими підходами до організації, визначення змісту та форм виробничого навчання та навчально-виробничої практики в закладах профтехосвіти.

Особливу увагу для розв'язання цієї проблеми мають раціональні ідеї підготовки кваліфікованих робітників кінця ХІХ – початку ХХ ст., які не втратили актуальності в сучасних умовах ринкової економіки, у період реформування системи професійно-технічної освіти.

Творче використання прогресивних ідей, виявлених на основі ретроспективного аналізу педагогічного досвіду підготовки кваліфікованих робітників, дасть змогу подолати основну суперечність між усвідомленням у суспільстві й державі потреби у висококваліфікованих робітничих кадрах з високим рівнем загальної та професійної культури й відсутністю відповідних соціально-педагогічних умов щодо їх підготовки з урахуванням потреб економічних і регіональних.

Історичний досвід розвитку професійно-технічної освіти завжди був предметом дослідження науковців. Ми не можемо досліджувати проблему без вивчення наукових праць відомих учених усіх напрямків розвитку профтехосвіти. У цьому контексті особливого значення набувають дослідження різних аспектів розвитку професійної освіти – С. Батишева, А. Беляєвої, Г. Гребенюка, Р. Гуревича, А. Гуржія, В. Зайчука, Н. Ничкало, В. Шапкіна та ін. Дидактичні засади професійно-технічної освіти обґрунтовано С. Гончаренком, Г. Гуторовим, О. Дубинчук, І. Клочковою, І. Курамшиним, М. Махмутовим та ін. У дослідженнях І. Зязюна, Л. Воловича, В. Башаріна, В. Боярчук, М. Думченко, А. Кирсанова, В. Паламарчук, В. Радкевич та ін.

© Падун Н. О.